

Rezoluțiunea, rezilierea și reducerea prestațiilor în viziunea noilor prevederi ale Codului Civil

Lect. univ.dr. Florina Popa

Facultatea de Drept și Științe Administrative
Universitatea de Vest din Timișoara

Avocat Lucian Pop

Baroul Timiș

Abstract: If the annulment or termination have as main effect the cancellation of the contractual status quo by breaking the link of contractual solidarity, reducing the performance in terms of annulment is a survival mechanism of contractual balance for contractual essence recovery, namely in the purpose of the convention.

The study highlights the changes required by the entry into force of the new Romanian Civil Code, from the perspective of contractual solidarity, which entails the obligation of fidelity not so much towards the counterparty, but especially to the letter and spirit of the convention, in regard to the (economic) interest which dictated its conclusion.

Key-words: Romanian Civil Code, autonomy of will, contractual solidarity, annulment, termination of the contract.

1. AUTONOMIE DE VOIŢĂ vs. SOLIDARISM CONTRACTUAL: SCHIMBARE DE PARADIGMĂ

Rezoluțiunea, rezilierea și reducerea prestațiilor în viziunea Noului Cod Civil reprezintă puncte de sprijin determinante și definatorii pentru înțelegerea evoluției teoriei contractului și a executării obligațiilor în dreptul privat român.

Relativizarea progresivă a teoriei *autonomiei de voință*, ca unică justificare a libertății contractuale, permite reconfigurarea mecanismelor contractuale sub imperiul teoriei *solidarismului contractual*.

Autonomia de voință reprezintă fundamentul pe care s-a clădit *illo tempore* teoria generală a contractului, astfel încât libertatea contractuală, forța obligatorie a contractului și relativitatea efectelor contractului au dominat formarea progresivă a convențiilor, dar mai ales desființarea lor prin rezoluțiune sau reziliere.

Promotorii solidarismului contractual reclamă faptul că în concepția subiectivă, voluntaristă a contractului, *interesul*, ca element declanșator și constructiv al raporturilor contractuale, a fost marginalizat și umbrit de forța juridică a autonomiei de voință. Dar pornind de la *pragmatismul* contractului, în sensul său utilitarist, solidarismul contractual așază *interesul* în centrul raporturilor dintre părțile contractante și îi conferă rolul principal, acela de „motor al contractului.”¹

Din această perspectivă, trebuie subliniat faptul că în semantica solidarismului nu se contestă rolul irecuzabil al voinței individuale, ci doar *autonomia* ei, care trebuie să se supună unor exigențe sociale unanim acceptate, în baza contractului social, devenit fundament al principiului forței obligatorii. Până la urmă, obligația care decurge din voința liberă nu are valoare dacă nu reprezintă expresia fidelă a cooperării sociale.²

Așadar, voința părților contractante, element subiectiv și abstract, reprezintă un element peremptoriu în formarea mecanismului contractual, dar nu-și mai poate justifica *autonomia* și cu atât mai puțin *exclusivitatea* în raporturile contractuale, fără a acorda prevalență, *interesului* părților. Prin urmare, se afirmă că respectarea forței obligatorii a contractului, pe tărâmul solidarismului contractual, trebuie să fie analizată din perspectiva a două ipoteze diferite: atunci când concilierea intereselor părților, prezentă la încheierea contractului, se menține pe toată durata ființei sale, există obligația de a fi executat întocmai, conform cu litera sa; *per a contrario*, în cazul în care contractul nu mai corespunde concilierii acestor interese, se impune a fi executat diferit de litera sa, astfel încât conținutul său va fi modificat în scopul reconcilierii intereselor în cauză.³

În ipoteza neexecutării contractului, paradigma solidarismului subliniază faptul că partea contractantă trebuie să respecte cerința concilierii intereselor, care oferă dreptului pozitiv fundamental mijloacele juridice de salvare ontologică a contractului sau cel puțin de atenuare și armonizare a consecințelor care se produc în caz de neexecutare. Dacă una dintre părțile contractului nu își execută obligațiile se rupe legătura de solidaritate contractuală care trebuie să existe pe toată durata contractului între părțile contractante; neexecutarea unei obligații contractuale esențiale compromite cerința menținerii echilibrului contractual între interesele părților.⁴

Astfel, conform alin. 2 din art.1553 NCC „rezoluțiunea sau rezilierea este subordonată punerii în întârziere a debitorului, dacă prevede în mod expres obligațiile a căror neexecutare atrage rezoluțiunea sau rezilierea de drept a contractului, afară de cazul în care s-a convenit că ea va rezulta din simplul fapt al neexecutării”.

Potrivit tezei solidarismului contractual, creditorul nu poate invoca pur și simplu o anumită prerogativă contractuală pentru a anula principiul concilierii intereselor părților, ci are obligația *punerii în întârziere*, iar în cazul în care rezoluțiunea sau rezilierea va rezulta din simplul fapt al neexecutării, are prevalență *buna-credință a creditorului*, altminteri suntem pe tărâmul abuzului de drept.

¹ Judith Rochfeld, *Cause et type de contract*, LGDJ, Paris, 1999, p.74

² Christophe, Jamin, *Le procès du solidarisme contractuel:brève réplique*, în *Le solidarisme contractuel, mythe ou réalité?* Sous la direction de Luc Grynbaum et Marc Nicod, Ed. Economica, Paris, 2004, p. 447

³ Liviu Pop, *Contribuții la studiul obligațiilor civile*, Editura Universul Juridic, București, 2010, p.325

⁴ Liviu Pop, *Tratat de drept civil.Obligațiile*, vol. II.Contractul, Editura Universul Juridic, București, 2009, p.730

Solidarismul contractual influențează și teoria impreviziunii. Chiar dacă prin art. 1271 NCC se menține linia refuzului unei cereri de revizuire pentru impreviziune, arătând că părțile sunt ținute să-și execute obligațiile chiar dacă executarea lor a devenit mai oneroasă, același articol, în alin. (2), obligă părțile să negocieze în vederea adaptării contractului sau chiar a încetării acestuia, dacă executarea devine excesiv de oneroasă pentru una dintre părți din cauza unei schimbări a împrejurărilor. În acest mod, doctrinarii solidarismului consideră că judecătorul are autoritatea de a revizui contractul în caz de impreviziune, în limitele necesare asigurării concilierii intereselor și restabilirii efective a legăturii de solidaritate dintre părți. Din această perspectivă, autorul francez G. Paisant sublinia în mod revelator că „*ceea ce privit din punctul de vedere al preceptelor autonomiei de voință apare ca un atentat insuportabil la principiul intangibilității contractului nu este, în realitate, decât un mijloc de asigurare a menținerii și supraviețuirii acestuia din urmă.*”⁵

Din acest punct de vedere, *concilierea intereselor* părților contractante se fundamentează pe forța juridică a *principiului proporționalității sau echilibrului contractual* în cazul neexecutării contractului de către una din părțile contractante.

Dacă admitem că „*ceea ce este supus erodării este numai principiul autonomiei de voință*”⁶ în sensul său exclusivist, trebuie să acordăm legitimitate teoriei solidariste și schimbării de paradigmă care se impune în arhitectura contractului. Coexistența acestor două componente ale esenței contractului, *voința părților contractante și interesul fiecărei părți*, are menirea de a revela egalitatea contractuală și nevoia de asigurare a echilibrului contractual, pe toată durata existenței oricărui contract.⁷

2. REZOLUȚIUNEA SAU REZILIEREA : FORMALISM JUDICIAR vs. CONSENSUALISM BINE TEMPERAT

În conformitate cu art. 1549 NCC, în cazul neexecutării obligațiilor debitorului, creditorul poate invoca în mod legitim: a) executarea în natură; b) executarea silită prin echivalent; c) rezoluțiunea sau rezilierea contractului și daune-interese.

Prin rezoluțiunea contractului „*se înțelege desființarea unui contract, de regulă sinalagmatic, cu executare dintr-o dată, la cererea uneia dintre părți, pentru motivul că cealaltă parte nu a executat obligațiile la care s-a îndatorat prin angajamentul său contractual.*”⁸ Desființarea contractului se produce atât pentru viitor (*ex nunc*), cât și pentru trecut (*ex tunc*).

⁵ G.Paisant, *Introduction*, în *Que reste-t-il de l'intangibilité du contrat ? Colloque du 28 novembre 1997 à Chambéry*, Droit et patrimoine, mars 1998, pp.44-45, apud Liviu Pop, *Contribuții la studiul obligațiilor civile op.cit.*, p.327

⁶ Paul Vasilescu, *Relativitatea actului juridic civil. Repere pentru o nouă teorie generală a actului de drept privat*, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 54

⁷ Liviu Pop, *Contribuții la studiul obligațiilor civile, op.cit.*, p.337

⁸ Liviu Pop, *Tratat de drept civil.Obligațiile*, vol. II.Contractul, p.723

În cazul desființării pentru neexecutare a unui contract sinalagmatic cu executare succesivă, în măsura în care a început executarea unora dintre prestațiile părților, care prin natura lor sunt ireversibile, rezoluțiunea produce efecte numai pentru viitor și se numește *reziliere*.

Potrivit art. 1550 NCC, „rezoluțiunea poate fi dispusă de instanță, la cerere, sau după caz, poate fi declarată unilateral de către partea îndreptățită. De asemenea, în cazurile anume prevăzute de lege sau dacă părțile au convenit astfel, rezoluțiunea poate opera de plin drept.” Astfel, rezoluțiunea poate fi dispusă de instanța de judecată, poate fi declarată unilateral de partea îndreptățită, poate interveni în cazurile *anume* prevăzute de lege, poate interveni prin convenția părților. Se cuvine a fi subliniat faptul că rezoluțiunea judiciară reprezintă regula, iar rezoluțiunea convențională este excepția. În absența unui pact comisoriu (art. 1553 NCC) ori a unei norme juridice contrare, rezoluțiunea contractului este întotdeauna judiciară.

Pe de altă parte, acordul părților pentru rezoluțiunea contractului supralicitează principiul consensualismului, reiterând un acord expres sau tacit al tuturor persoanelor care au avut calitatea de părți în contract, revocarea prin acord producând aceleași efecte ca și realizarea condiției rezolutorii. Dacă s-a conceput realizarea contractului progresiv, revocarea produce efecte numai pentru viitor. Rezoluțiunea pentru neexecutare a obligațiilor asumate prin contract poate fi explicată și prin mecanismul condiției rezolutorii (art. 1401 NCC).

Rezoluțiunea declanșată de îndeplinirea condiției rezolutorii poate fi invocată de oricare dintre părți și chiar de o terță persoană, în timp ce rezoluțiunea reglementată de art.1550 NCC operează numai prin hotărârea instanței de judecată, la cererea părții legitim îndreptățite, sau, după caz, poate fi declarată unilateral de către partea îndreptățită.

Evenimentul calificat drept *condiție rezolutorie* trebuie să fie exterior raportului juridic generat de contract, în contrast cu executarea prestației care este intrinsecă raportului juridic contractual, în sensul în care nu poate fi o condiție rezolutorie.⁹

Așadar, conform art. 1550 din NCC, rezoluțiunea pentru neexecutare este o decizie a instanței de judecată sau a creditorului. Se impune a fi subliniat faptul că nu este niciodată o urmare directă, pe linia raportului de cauzalitate, a neexecutării, ci este o sancțiune care se aplică și nicidecum o situație care se constată.

Rezoluțiunea are drept cauză o neexecutare imputabilă debitorului, iar aprecierea judecătorului intervine atunci când există neexecutare totală a unei obligații accesorii sau neexecutare parțială a unei obligații esențiale.¹⁰

Rezoluțiunea judiciară a contractului generează o situație juridică nouă, fiind astfel constitutivă de drepturi, dar și declarativă. Este constitutivă de drepturi pentru că instanța de judecată generează rezoluțiunea contractului și până în momentul pronunțării hotărârii judecătorești, părțile continuă să fie legate de contract, deoarece simpla neexecutare nu distruge contractul.¹¹

⁹ Ion Turcu, *Noul Cod Civil. Cartea a V-a. Despre obligații (art.1164-1649). Comentarii și explicații*, Editura C.H.Beck, București, 2011, p.640

¹⁰ Philippe Malaurie, Laurent Aynés, Philippe Stoffel-Munck, *Drept civil. Obligațiile*, Editura Wolters Kluwer, București, 2010, p.480

¹¹ Ion Turcu, *op.cit.*, pp. 641-642

3. REZOLUȚIUNEA/REZILIEREA UNILATERALĂ: DECLIN AL REZOLUȚIUNII JUDICIARE?

În conformitate cu art. 1552 NCC, *rezoluțiunea unilaterală* sau *rezilierea unilaterală a contractului* se poate produce prin notificarea scrisă a debitorului în trei situații distincte:

- a) când părțile au convenit în acest mod prin clauză contractuală *expressis verbis*;
- b) când debitorul se află de drept în întârziere;
- c) când debitorul nu a executat obligația sa nici în termenul fixat în punerea în întârziere.

Rezoluțiunea unilaterală este reglementată ca instituție juridică distinctă și nu ca variantă de pact comisoriu, concretizată în evantaiul clauzelor rezolutorii.

Retractarea unilaterală „*atunci când părțile au convenit astfel*” reprezintă mecanismul prin care se oferă părții contractante sau ambelor părți facultatea de a se elibera de angajamentele asumate prin contract. În contractul cu executare *uno actu*, retractarea intervine înainte de executare și este subordonată obligației de a plăti o indemnizație.

În contractele cu executare succesivă, părțile pot insera clauze de reziliere, care permit părților contractante să retracteze unilateral și mai ales discreționar, executarea contractului, după cum în contractele cu durată determinată, acest drept se exercită înaintea scadenței executării.

În ambele situații, clauza contractuală permite încetarea *ex abrupto* a contractului printr-o manifestare de voință unilaterală, promovând doar interesul autorului unic al retractării¹², fără a fi avut în vedere atitudinea contractuală a părților.

Notificarea declarației de rezoluțiune/reziliere este diferită de notificarea pentru punerea în întârziere prin care se stabilește termenul pentru executarea obligației (în cazul în care nu s-a convenit *ab initio* că simpla atingere la termen echivalează cu punerea în întârziere), marcând cronologia a două proceduri diferite.

Notificarea declarației de rezoluțiune/reziliere este cerută în toate cazurile, pentru a opera rezoluțiunea unilaterală, în timp ce notificarea pentru punerea în întârziere este cerută doar dacă părțile nu au prevăzut că debitorul este de drept în întârziere în cazul neexecutării obligației la termenul convenit prin contract.

Declarația de rezoluțiune/reziliere (împreună cu dovada comunicării) se înscriu în cartea funciară sau în alte registre publice (conform art.902 pct.11 NCC) pentru a fi opozabilă terților.

În cea de-a doua ipoteză, partea care invocă neexecutarea obligației de către cealaltă parte, care se află de drept în întârziere, este autorizată în temeiul art. 1552 alin.(1) să rezilieze contractul sau să îl rezoluționeze prin notificare scrisă adresată debitorului.

Dreptul recunoscut *ope legis* se va exercita cu bună-credință, abuzul de drept fiind sancționat cu ineficiența actului unilateral.

¹² Pentru distincția autor unic vs. voință unică, a se vedea Marieta Avram, *Actul unilateral în dreptul privat*, Editura Hamangiu, București, 2006, p.23

Ipsa logico, ruperea unilaterală a contractului reprezintă o anticipare a deciziei instanței de judecată, după cum este o înfrângere a principiului *pacta sunt servanda*.¹³

Se impune a fi subliniat faptul că recurgerea la această soluție exclusivistă se întemeiază pe o justificare concretă, cum ar fi caracterul urgent, imposibilitatea executării, trădarea încrederii părții contractante. De altfel, este verificată și cerința proporționalității cu gravitatea neexecutării pe care o suportă creditorul. Din această perspectivă, controlul judecătorului nu este pe deplin eliminat din arhitectura contractuală : nu se mai exercită *a priori*, ci doar la cererea debitorului, cu scopul de a verifica *a posteriori* dacă ruperea unilaterală decisă de către creditor își revendică legitimitatea.

Jurisprudența franceză a reiterat în mod constant, în dinamica judiciară, faptul că o parte are posibilitatea, fără intervenție judiciară prealabilă, să rupă unilateral un contract pe durată determinată, în caz de „comportament grav” al celeilalte părți contractante. Această rupere a contractului este realizată pe riscul autorului său.¹⁴ Dacă, după acest moment contractual nefast, debitorul se plânge, creditorul se află în culpă dacă nu demonstrează că debitorul contravenise la o obligație contractuală esențială. Astfel, nu atât neexecutarea obligației, ci prezența „comportamentului grav”, în opoziție cu voința contractuală, care compromite supraviețuirea însăși a contractului, este cel care justifică ruperea contractului. Fundamentul acestei facultăți de rupere unilaterală a fost mai întâi urgența, care nu permite sesizarea *a priori* a instanței de judecată¹⁵ sau imposibilitatea de a continua contractul, devenit inutil din cauza neexecutării.¹⁶

Dacă se dovedește ulterior că rezoluțiunea sau rezilierea nu era justificată, autorul său își angajează răspunderea și se expune la plata daunelor-interese. Victima rezilierii are posibilitatea convertită în dreptul legitim de a cere *continuarea* contractului, adică executarea silită.

Față de un anumit declin al rezoluțiunii judiciare, trebuie subliniat faptul că rezoluțiunea unilaterală exercită funcții de control al mecanismului contractual pe care rezoluțiunea judiciară nu și le poate asuma în mod efectiv și eficient : celeritatea dezlegării contractuale în cazuri de urgență, limitarea prejudiciului consecutiv neexecutării și sancționarea promptă a comportamentului culpabil al debitorului, dublată de oferirea unei compensații la neexecutarea obligațiilor debitorului.

¹³ Philippe Malaurie, Laurent Aynés, Philippe Stoffel-Munck, *Drept civil.Obligațiile, op.cit.*, p.486

¹⁴ Cass.civ. 1re, 28 octombrie 2003, în Philippe Malaurie, Laurent Aynés, Philippe Stoffel-Munck, *Drept civil.Obligațiile, op.cit.*, p.494

¹⁵ În pofida contractului care produce efecte juridice, o clinică îi poate interzice medicului său accesul pe lângă bolnav, dacă îi amenință securitatea personală - Cass.Civ., Paris, 14 octombrie 1982 în Philippe Malaurie, Laurent Aynés, Philippe Stoffel-Munck, *Drept civil.Obligațiile, op.cit.*, p.494

¹⁶ S-a hotărât că era valabilă concedierea anticipată și unilaterală a unui salariat cu contract de muncă pe durată determinată, a cărui incompetență punea în pericol buna funcționare a instituției, în așa măsură încât să facă imposibilă menținerea legăturii contractuale până la terminarea anului școlar – Cass.soc., 22 octombrie, 1991 în Philippe Malaurie, Laurent Aynés, Philippe Stoffel-Munck, *Drept civil.Obligațiile, op.cit.*, p.494

4. PACTUL COMISORIU EXPRES ÎN NOUL COD CIVIL

Pactul comisoriu poate fi definit ca o clauză convențională cu caracter accesoriu prin care părțile stabilesc anticipat neexecutarea căror obligații atrage rezoluțiunea sau rezilierea *de drept* a contractului.

Potrivit art. 1553 NCC, pactul comisoriu expres impune menționarea expresă a obligațiilor a căror neexecutare va atrage rezoluțiunea sau rezilierea, dar mai ales punerea în întârziere a debitorului obligației neexecutate.

Din perspectiva condițiilor definitorii, noua reglementare prezintă o dihotomie a pactelor comisorii exprese :

a) dacă părțile nu au prevăzut că rezoluțiunea va rezulta din simplul fapt al neexecutării, rezoluțiunea va opera doar *după punerea în întârziere*.

b) dacă părțile au stabilit că rezoluțiunea va rezulta din simplul fapt al neexecutării, rezoluțiunea va opera de drept, fără alte formalități.

Conform alin.3 din art. 1533 NCC, pactul comisoriu are ca efect rezoluțiunea/rezilierea de drept a contractului, astfel, dacă va opera doar în urma punerii în întârziere prin notificare scrisă, aceasta trebuie să cuprindă în mod expres condițiile în care pactul își va revendica eficiența și legitimitatea.

O clauză rezolutorie conferă beneficiarului un veritabil drept potestativ dacă s-a produs faptul neexecutării obligației celeilalte părți. Dreptul se exercită prin notificarea debitorului. Astfel, instanța de judecată se va limita la verificarea unor condiții definitorii pentru pactul comisoriu.¹⁷

a) rezoluțiunea să fie cerută de creditorul obligației neexecutate;

b) creditorul nu este obligat să invoce clauza și poate cere executarea silită în natură;

c) creditorul trebuie să fie de bună-credință și trebuie să-și fi executat întocmai și la timp obligațiile corelative asumate, în conformitate cu dispozițiile art. 1555 NN, care reglementează ordinea executării prestațiilor ;

d) instanța nu poate împiedica rezoluțiunea care îndeplinește condițiile prevăzute în clauză și nici nu poate „modera” clauza rezolutorie pentru că nu este clauză penală.

5. REDUCEREA PRESTAȚIILOR – RESORT DE SUPRAVIEȚUIRE A CONTRACTULUI

Potrivit art. 1551 NCC, atunci când creditorul nu poate cere instanței rezoluțiunea contractului și nu poate declara el însuși rezoluțiunea unilaterală, el are dreptul să invoce în

¹⁷ Ion Turcu, *op.cit.*, p. 648

fața instanței de judecată o reducere proporțională a propriei prestații, ca un mecanism de impunere a echilibrului contractual în vădit contrast cu sancțiunea excesivă a rezoluțiunii.

Totuși, dacă prestația debitorului a fost prevăzută în contract, în sensul de a fi executată succesiv, pentru acea parte neînsemnată din obligația debitorului care nu s-a executat, creditorul are dreptul la reziliere, dacă actele de neexecutare a obligațiilor debitorului au caracter repetat care se perpetuează și în viitor, reprezentând un inconvenient major pentru creditorul inocent.

În cazul în care a executat integral prestația, este îndreptățit la restituirea unei părți, în formă de echivalent pecuniar, iar dacă nu și-a executat prestația plenar, va cere instanței de judecată să determine reducerea proporțională a prestației.

Dacă nu este posibilă reducerea prestațiilor, creditorul căruia i se interzice accesul la rezoluțiune sau la reziliere va avea, totuși, dreptul la daune-interese în cuantumul corespunzător prestației neexecutate de debitor.

6. EFECTELE REZOLUȚIUNII ȘI ALE REZILIERII – ANULAREA *STATUS QUO-LUI* CONTRACTUAL : OBSERVAȚII CONCLUSIVE

Rezoluțiunea contractului, similar nulității/anulării, are ca efect determinant desființarea retroactivă a convenției și *restituirea prestațiilor* în condițiile prevăzute de art. 1635 – 1649 NCC, precum și *plata unor daune-interese care pot fi stabilite anticipat de părți printr-o clauză penală* (art. 1538 alin. 5 NCC).

Spre deosebire de contractul rezoluționat, cel reziliat încetează să producă efecte numai pentru viitor, de la data rezoluțiunii judiciare sau unilaterale.

Rezoluțiunea obligă la restituirea prestațiilor primite, dacă legea nu prevede altfel. Astfel, restituirea prestațiilor se produce, în mod diferit, în raport de specificul contractului; în cazul contractului cu utilitate globală, se desființează ansamblul efectelor juridice produse și se reface *corpus-ul* inițial.

Solidarismul contractual sau legătura de loialitate contractuală, presupune obligația de fidelitate nu atât față de partenerul contractual, ci mai ales față de litera și spiritul convenției, față de *interesul (economic)* care a dictat încheierea acesteia.

Dacă rezoluțiunea sau rezilierea au ca efect principal anularea *status quo-ului* contractual, prin ruperea legăturii de solidaritate contractuală, reducerea prestațiilor pe tărâmul rezoluțiunii reprezintă un mecanism de supraviețuire a echilibrului contractual, întru recuperarea esenței contractuale, și anume *scopul* convenției.